

Vägga Gymnasieskola
Naturvetenskapsprogrammet
Uppsats
VT 2023

Kungen Som Ingen Känner Till

Alexander Andersson
Alexander.Andersson@utb.karlshamn.se
Lärare: Henrik Settergren

Innehållsförteckning

- 1.1 Inledning (sida 2)
- 1.2 Syfte och frågeställning (sida 2)
- 1.3 Bakgrund (sida 2)
- 2.1 Resultat (sida 5)
- 2.2 Diskussion (sida 5)
- 3.1 Referenslista (Sida 6)

1.1 Inledning

Tittar man på sigillet på absolut vodka flaskor så ser man en man. Denna man heter Lars Olsson Smith, även känd som L.O. Smith, även känd som Brännvinskungen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att ta reda på vem L.O Smith var, vad han gjorde och hur det har påverkat dagens samhälle.

1.3 Bakgrund

L.O Smith föddes 1836 som en bonde i Kiaby i Skåne. Redan som 8-åring flyttades Smith till en bekant i familjen som lovat ta hand om honom då Smits pappa gått i konkurs och tvingat lämna ifrån sig sin egendom. Efter två år i skolan sattes han som bodbiträde hos några av Karlshamns handelsmän. Smith visade stor affärs talang och ansåg han ha lärt sig allt han behövde och började att arbeta och ägna sig åt affärer. Som 14-åring jobbade han som småhandlare och sedan som skeppsklarerare i Stockholm. Samtidigt som han jobbade som skeppsklarerare så förmedlade han också brännvinsaffärer mellan sydsvenska producenter och lokala uppköpare och destillatörer. När Smith blivit 24 år började han samarbeta med en rad storproducenter inom brännvinstillverkning och de konkurrerade ut små handlarna. Omkring 1860 hade han etablerat en egen firma med tre anställda och kontor på Skeppsbron. Hans egen firma och samarbete fick stor framgång och under 1860-talet kontrollerade han hälften av Sveriges försäljning av råbrännvin. Framgången för Smith berodde inte enbart på hans egen talang och strategi, det berodde även på den ekonomiska finanskris under 1857 som eliminerade många av hans konkurrenter. Hans strategi var dock också framgångsrik där han först gick ihop och stödjade de största säljarna för att konkurrerar ut små handlarna. Hans egna företag skulle under denna tid framtids rationaliseras och på så sätt sedan kunna växa sig stort då små handlarna försvunnit. Han vände sig åt destillatörerna som under sin primitiva kol reningsverk lämnade det mesta av finkeloljor kvar i slutprodukten. Finkeloljor är illasmakande kemiska ämnen som kan uppkomma vid jäsningen som görs vid framställning av sprit. Smith tog kontakt med mängder av forskare för att bevisa att finkeloljorna inte bara gav dålig smak. Han skulle bevisa att de är skadliga och det gjorde han.

Då Smith var 33 år inträffade den viktigaste händelsen för den svenska spritens moderna historia. Smith introducerade en metod som innebär kontinuerlig destillation i höga kolonner för att få ett mycket renare och finkelfritt brännvin. Detta kallade han för absolut eller

tiofaldigt renat. Han konkurrerade då ut de kommunala brännerierna och Stockholms stad försökte att stoppa honom. Men Smith var förberedd och han hade placerat sitt bränneri på Reimersholme som under denna tid låg utanför Stockholms stads gränser. Trots att man 1777-1879 startade ett bolag och gav det monopol på brännvinsförsäljning i Stockholms stad så kunde Smith fortsätta sin försäljning då han låg utanför Stockholms stad. Kunderna kunde komma till honom med gratis båtutur (idag är det 15 min med cykel från kungslottet till Reimersholme) och sen åka hem igen. Detta var början på det första brännvinskriget. Med hjälp av en annonskampanj lanserade Smith både pris- och kvalitetsmässigt överlägset alternativ och han använde sig så pass effektivt av sitt budskap om tiodubbel eller absolut renat brännvin att ett bestående begrepp skapades (det är också detta som ledde till dagens absolut vodka). Smith sålde under 9 månader över en miljon liter brännvin och han vann därför "kriget" och blev firad av folket. Han fick dock många fiender inom nyhetskretsarna och de kommunala myndigheterna då de tillslut tvingades ingå i en kompromiss och de stiftade tillsammans Reimersholms spritförädlings ab.

Efter den stora framgången och de stora rikedomarna i Stockholm så satsade Smith nu stort på Sydsverige då detta var hans tyngdpunkt inom brännvinshandeln. Han ville utveckla de fabriker han hade och bygga nya fabriker och det gjorde stora satsningar i Malmö, Kristianstad och framförallt i Karlshamn. Dessa fabriker fick bättre reningsapparater och större kapacitet än anläggningen på Reimersholme.

Då Smith försökte göra den framväxande nykterhets- och arbetarrörelsen i Stockholm till en konsumentbojkott mot utskänkningsbolagets krogar så drogs han in i en socialreformatorisk verksamhet. Smith utvecklade ett föränderligt och skiftande socialt program som var strängt antisocialistiskt med utgångspunkt i brännvin frågan och syfte att uppmuntra arbetarnas strävanden till självhjälp. Nationalekonomen Johan Leffler hade på uppdrag av Smith studerat arbetsförhållanden i de större europeiska länderna med sikte på arbetarnas strävanden till självhjälp. Han upptäckte en mängd olika sätt att stärka industriarbetare befolkningens ekonomi såsom följande: avlöning reformer, Kooperation, utspisning organisation med ångkök, sparbanksväsen, försäkringsväsen, m.m. Smith tog åt sig analyserna av Leffler och bildade sammanslutningar eller ringar av arbetare som skulle göra avtal med privata handlare för rabatter på livsmedel och andra förnödenheter med avseende att framföra sitt budskap om bättre levnadsvillkor för arbetarna. Dessa ringar utgjorde kärnan i en tänkt konsumentkooperativ organisation. Det bildades totalt 400-500 olika ringar i 62 olika städer varav det fanns 20 ringar i Stockholm med 18 000 anmälda medlemmar. Ringarna var samordnade med en centralstyrelse som Smith gav lön till och för att denna ekonomi och finansiering av verksamheten skulle hålla så skapades en bankrörelse och Smith blev ordförande för AB arbetarrörelsens bank. Denna ringrörelse fick stor folklig entusiasm i början, men efter endast ett par år så föll allting ihop då köp troheten sviktat på grund av Smiths kraftiga och hårda styrsätt, samt på grund av kritik från ledande tidningar och nykterhets aktivister som såg en koppling mellan ringrörelsen och Smiths stora spritintresse. Då arbetarringarna föll så sa Smith enligt artikeln *Vad hände sedan - arbetarringarna* (2021 The Absolut Company) "*Jag har betalat över 156 000 kronor av privata pengar för ringarnas utveckling utan det ringaste gagn för mig själv. Och ingen vill ge mig ens ett*

erkännande. Konsumtionsföreningar som upprättats för att ge arbetarna billiga priser, har aldrig burit sig i längden. Det kan bara fungera om arbetarna själva skjuter till aktiekapital.”. Smith glömde aldrig vart han kom ifrån och ville göra det bättre för dem som hade det så som han hade det när han var yngre, men de ville själva inte kämpa för det och hans försök misslyckades. Ett annat sätt som Smith försökte samla arbetarrörelsen för att tillsammans sträva efter sundare och bättre levnadssätt var att öppna upp kök (centrala ångkök) som skulle ägas och drivas av arbetarna själva i en kooperativ form. Smith var själv och tog initiativ till det första köket i Stockholm för att skapa exempel. Denna idé växte sig stor hos de rika och samhällets ledande skikt, men inte för arbetarna och de lag ner kort efter att de öppnats.

Då Smith producerade enorma mängder sprit (i Kristianstad producerades 1 miljon liter 96% sprit i månaden) så började han sikta in sig på andra länder. Smith valde ut Spanien som första land då de konsumerade mycket vin och sprit och på grund av en pest som drabbade vingårdarna i Frankrike så såg Smith sin chans. Han hade redan blivit agent för en del spanska vinfirmor och marknadsfört deras produkter i Sverige. Smith ingick i ett avtal där han skulle exportera en enorm mängd sprit till Spanien (en mängd han inte hade) och han gick med på detta. Hans idé var att han skulle importera sprit från Ryssland och lagra det i exportfabriken i Karlshamn (gick i bruk 1884) och göra det renare och sedan sälja det vidare till Spanien. Tyskland försökte att konkurrera med Smith och de såg hans bluff (att han importerade från Ryssland, renade det och sålde vidare till Spanien) och stängde därför av hans transportvägar genom Tyskland, men Smith skaffade då fartyg istället som var direkt länkade med Spanien. På dessa fartyg skriver Marcos Cantera Carlomagno i artikeln *Den svenska brännvinskungen Lars Olsson Smith* (12 december 2001 Populär HISTORIA) att det levererades under åren 1885-1887 8.6, 24 respektive 31.5 miljoner liter 50% sprit. Carlomagno skriver att Smith sålde sprit till Spanien gav honom en förmögenhet, men det var också hans fall då Spanien inte höll sin del av avtalet och 1888 införde de en högre skatt på sprit som även verkade retroaktivt vilket betyder att Smith skulle behöva betala en högre skatt på all sprit han exporterat till Spanien under en 5 årsperiod. Han skriver att Smith då sökte hjälp hos den svenska staten för att kunna betala den höjda skatten, men då det endast drabbade Smith så gjorde den svenska staten tvärtom, de försvagade hans position ännu mer. Han påvisar att detta är för att Smith hade många fiender i Sverige som ville ruinera honom och de tog nytta av Spaniens avtalsbrott. Carlomagno fortsätter i artikeln och uttrycker att detta ledde till en internationell skandal där de svenska tidningarna och folket stöttade Smith, men varken den spanska eller svenska staten ändrade sin ståndpunkt.

Detta innebar slutet för Smiths spritkarriär och hans 26 filialer i Spanien och hans kontor i andra länder fick alla stängas ner. Man har beräknat att Smith förlorade över 12 miljoner kronor i material. Han förlorade även sin familj då frun lämnade honom och han blev sjukare (fick hjärtattack 1899). Smith gifte om sig och han försökte att investera i sydafrikanska silver/guld gruvorna för att på så sätt få en ny förmögenhet. Men på grund av krig så ruinerades han igen. Smith ville inte börja om på nytt en tredje gång och han fick sin sista önskan igenom (att dö i Blekinge) då han dog i Karlskrona den 9 december 1913.

Tittar man närmare på den tid då Smith bodde i Karlshamn så ser man att han växte upp under tiden då Karlshamn var känt som en plats för smuggling och blomstrande handel på grund av att Frankrike försökte hindra den engelska sjöfarten med blockad. Fartygen kom då till Karlshamn och det var stora köar av fartyg som ville lämna av sina varor. På Karlshamns kulturkvarter kan man få den bästa bilden av hur Smith såg Karlshamn på sin tid och hur han växte upp. På Drottninggatan så ser man en av Sveriges bäst bevarade gårdar, Skottsbergsska gården. Smith bodde på samma gata och då han var 10 år så började han att jobba och tjäna pengar som bodbetjänt på denna gård. Han kunde då jobba med att betjäna kunder, expediera mjöl och socker, samt hämta varor från lagren i källarvalvet såsom skinka och vin. Tittar man vidare på en annan byggnad som är kopplad till Brännvinskungen i Karlshamn så finns det Smithska huset som utgör huvuddelen av Karlshamns museum. Denna är dock inte döpt med Lars Olsson Smith, den är döpt efter hans son Otto Smith som bodde i huset fram till sin död. I museet finns det en hel sal som handlar om just L.O. Smith där man kan följa hans liv illustrerat i tavlor, vissa brev han skrivit samt lära sig om spritfabriken i Karlshamn. Spritexportfabriken som Smith utvecklade finns inte helt kvar idag. Fabriken byggdes först om till en sockerbruksfabrik som varade ända in på 1950-talet. Karlshamn AB tog över området och idag tillhör det AAK. Byggnaderna förföll och 2016 revs en lägre del av dem. Idag finns endast den högre byggnaden kvar som ska rustas upp och bevaras.

2.1 Resultat

Lars Olsson Smith var en taktiskt smart affärsman under 1800-talets mitt med inriktning på spritmarknaden och han introducerade en ny metod för att göra renare sprit, samt så utvecklade och byggde han en mängd olika nya spritfabriker i hela Sverige (framförallt i södra Sverige). Han satte grunden för olika saker såsom företaget Absolut Vodka och företaget Renat, konsumentkooperativa organisationer och bättre levnadsvillkor för arbetarklassen. Smith blev till slut en av Sveriges rikaste män och han kom att kallas för "Brännvinskungen".

2.2 Diskussion

Lars Olsson Smith har påverkat samhället på flera olika sätt och idag påverkar han fortfarande samhället och den ekonomiska spritmarknaden. Absolut vodka som har sin grund i L.O. Smiths spritföretag och slogan "absolut renat" satt grunden för hela företaget och idag är det den starkaste och mest stabila sprit exporten som Sverige har. På flaskan för absolut vodka ser man även en bild av just L.O. Smith. Smith är även en inspiration för dagens affärsmän då han lyckades använda sig av samhällets struktur till sin fördel (alkohol samhälle), men han var även en väldigt skicklig och taktisk affärsman som hade planerat flera steg i förväg såsom hans placering av fabriken på Reimersholme. Han visade hur man dominerade en affärsmarknad och hur man tar sig upp till toppen trots att man började på botten. Smith gick ju trots allt från bonde till en av Sveriges rikaste män. Han försökte därför också hela tiden att förbättra levnadsvillkoren hos arbetarklassen då han också lärde ut att man aldrig ska glömma var man kommer ifrån. Han kanske inte lyckades med att förbättra villkoren för dem, men han satte grunden och utvecklade tanken för fler av arbetarna för att få ännu bättre levnadsstandard som sedan kom att präglade samhället då detta var under samma

tid som arbetarrörelsen i Sverige pågick. Smith bidrog också till en stor spridning av kooperativa idéer med hjälp av sina ring rörelser. Detta är något som idag har gjort att olika företag/bolag/samfund såsom Länsförsäkringar och Kooperativa förbundet (KF) är så pass stora som de är idag.

För att göra ett bättre arbete hade jag behövt börja skriva tidigare och då inte ha så mycket tidspress som jag självmant skapat (vi fick all tid vi behövde, jag bara utnyttjade inte den). Man hade också kunnat gå längre i generationen och titta närmare på hur L.O. Smiths barn påverkade samhället och man hade också kunnat göra besök på Karlshamns museum, samt göra intervjuer med olika sakkunniga inom området som jobbar på till exempel The Absolut Company och Karlshamns museum. Då hade man kunnat få ut mer specifik information om L.O. Smith och hans påverkan på samhället och Karlshamn. Man hade även kunnat dra in fler och gå mer djupgående på olika faktorer som kan ha påverkat honom, hans företag, hans ekonomi, hans beslut, m.m. Som till exempel arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, olika krig som bekämpades under tiden, hans skilsmässa, m.m.

Någon djupgående källkritik har inte gjorts, men då man på de flesta sidor inte har reklam, har någon form av anknytning till L.O. Smith och man har lämnat kontaktuppgifter så skulle jag säga att överlag så är källorna ganska trovärdiga med kanske en aning förfining av L.O. Smiths personlighet eller val för att inte göra sitt eget märke i dagens samhälle sämre.

3.1 Referenslista:

Marcos, C, C. (12 december 2001). *Den svenske brännvinskungen Lars Olsson Smith* PopularHISTORIA.se

<https://popularhistoria.se/samhalle/handel/den-svenske-brannvinskungen-lars-olsson-smith>

Wikipedia. (23 oktober 2022). *Lars Olsson Smith*. Wikipedia.org

https://sv.wikipedia.org/wiki/Lars_Olsson_Smith

Andreas, T. Anders, B. (u.å.). *Lars Olsson Smith*. Riksarkivet.se

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/mobil/Artikel/6071>

Olov, H. (u.å.). *Johan A Leffler*. Riksarkivet.se

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/mobil/Artikel/11131>

Wikipedia. (9 januari 2019). *Finkeloljor*. Wikipedia.org

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Finkeloljor>

Wikipedia. (30 juli 2017). *Stockholms utskänkingsaktiebolag*. Wikipedia.org

https://sv.wikipedia.org/wiki/Stockholms_utsk%C3%A4nkingsaktiebolag

Wikipedia. (28 februari 2022). *Reymersholms Spritförädlings AB*. Wikipedia.org

https://sv.wikipedia.org/wiki/Reymersholms_Spritf%C3%B6r%C3%A4dlings_AB

Wikipedia. (18 juli 2020). *Brännvinskrigen*. Wikipedia.org
<https://sv.wikipedia.org/wiki/Br%C3%A4nnvinskrigen>

Per, F. (15 mars 2001). *Spriten och staten*. PopularHISTORIA.se
<https://popularhistoria.se/politik/spriten-staten>

The Absolut Company. (u.å.). *Arbetarringarna ser dagens ljus*. theabsolutcompany.com
<https://www.theabsolutcompany.com/legacy/post/lo-smith-swedish/arbetarringarna-ser-dagen-s-ljus/>

The Absolut Company. (u.å.). *Vad hände sedan - arbetarringarna*. theabsolutcompany.com
<https://www.theabsolutcompany.com/legacy/post/lo-smith-swedish/vad-hande-sedan-arbetarringarna/>

Wikipedia. (17 juli 2017). *Filial*. Wikipedia.org
<https://sv.wikipedia.org/wiki/Filial>

The Absolut Company. (u.å.). *L.O. Smith och Karlshamn*. theabsolutcompany.com
<https://www.theabsolutcompany.com/legacy/post/lo-smith-swedish/l-o-smith-och-karlshamn/>

TEAM CO-OP. (u.å.). *Vad är ett konsumentkooperativ?*. teamcoop.se
<http://www.teamcoop.se/vad-ar-ett-konsumentkooperativ/>